

Pozsgai Györgyi

A vers-mágus emlékére

(Cseh Károly halálának 10. évfordulójára)

Nem múlik el nap, hogy ne jutna eszembe világra nyíló okos tekintete. Minden apró szépséget úgy fogadott, mint újdonságot, mint újra és újra felidézett régi csodát. Amivel sokszor találkozott, azt is úgy adta elő, mintha abban a pillanatban fedezte volna fel. Lebilincselőek voltak vele a beszélgetések – nemcsak a rengeteg ismeret, információ miatt, hanem a szellemessége is megbabonázta az embert.

Tíz éve rá mutatott az idő, és magához szorította a halál. Megdöbbenett mindannyiunkat a hír, hogy nincs többé. Azóta is hiányoznak esti telefonjai, amelyek menetrendszerűen jöttek. Kis beszélgetések, apró, kérdések, olykor egy új szó felfedezése apropójából. Mindig érdekelte, mi van velem. Az általa felfedezett új szavak, kifejezések kapcsán egy kedves emlék bukkan elő a múltból: Széphalmon voltunk a Kazinczy Ferenc Társaság ülésén, amelyen Dr. Kiss Jenő professzor úr volt a meghívott vendég. A rendezvény után férjemmel hazavittük Károlyt Mezőkövesdre, professzor urat pedig Budakalászra. Útközben Karcsi beszámolt újabb neologizmusairól, és a nyelvészet avatott mesteréhez fordult tanácsért, érdekelte, hogy nyelvészeti szempontból elfogadhatóak-e új szavai. Fontos volt neki, hogy a szakember is elismerje újításainak helyénvalóságát.

Látom magam előtt azokat az apró mozaikokat, amelyeket velünk, barátaival élt meg. Szarkasztikus humora volt, és ebben önmaga apró gyarlóságai is belefértek. Sok levelet őrzök tőle, amelyek még most is megmosolyogtatnak. Kapkodó írása pont olyan volt, mint gyors beszéde – egyszerre akart elmondani, leírni mindent. A hozzám írt leveleiben nem kevés önirónia is tükröződik.

Nem szeretett panaszkodni, de indulatát nem palástolta, ha igazságtalanságot látott maga körül. Ám segítőkészsége, azok iránt, akiknek erre szükségük volt, mélyen kifejeződött szavaiban, tetteiben. Én magam is nagyon sokat köszönhetek neki. Nem átallotta szavanként elemezni munkáimat, javíthatni és elismerni, amit jónak látott mondván: „de ellopnám!”. Neki köszönhetem, hogy megismerkedhettem Regina Katinaite-Lumpickiene litván költőnővel, aki már korai verseimet is fordította, orosz nyelvű magyarázataimat figyelembe véve. Nekem is volt szerencsém az ő verseit fordítani hasonló módszerrel. Gondolkodásmódunk, érzélemvilágunk, érdeklődésünk közel áll egymáshoz, ami megkönnyítette a fordítás kivitelezését.

Kedves pályatársam sok mindenre felhívta figyelmem, és ez roppant értéket képviselt költővé válásom során. Tapintatos volt, sosem kicsinyelte le írásaimat, még akkor sem, ha nem voltak éppen jók. Ez vitt előre, megszívteltem minden

javító szándékú észrevételét. Köteteim szerkesztési munkálataiban is részt vett, néhány könyvem illusztrációit is neki köszönhetem.

Amikor Budapestre látogatott egy-egy rendezvényre, könyvbemutatóra, mindig szánt rám időt. Leginkább a Városligetben tett nagy sétákra szeretek emlékezni. Megbeszéltük új köteteink tapasztalatait, a világ eseményeit és bánatunkat, örömmünket egyaránt. Hiányoznak intelmei, tanácsai, így most a régiiek jutnak eszembe, visszaidézem őket, és máris érzem, hogy közelemben van...

Megpróbáltam néhány recenzióban egymáshoz illeszteni az embert és a költői személyiséget. Most, hogy már egy lezárt életút, egy befejezett költői pálya áll előttem, talán jobban sikerül elvonatkoztatni a személyes érzések halmazától az általános érvényű értékeket kidomborítva költészetében.

Mi minden is jut eszembe, amikor visszaidézem személyiségét, attitűdjét? Önzetlensége, ragaszkodása, ujjongó csodálata a szépség iránt, a mindig új és új szellemi kalandok, amelyeket azon nyomban igyekezett megosztani velem. Az alkotáshoz való problémaérzékeny hozzáállása, szeretetteljes viszonyulása barátaihoz. Verseit visszaidézve mindig az a láttatási képessége van előttem, amely annyira szívmengetővé tette írásait. Ilyen volt az életben is.

Sosem felejttem el – az egyik húsvéti ünnep alkalmából felhívott, és a telefon másik végéről nyugalmat árasztó vízzubogás ütötte meg a fületem. Nagy lelki kérdőjelemre rögtön választ is kaptam. Borsodgesztről telefonált, és a hangulat bensőségét igyekezett a csordogáló patak hangjával képivé varázsolni.

Persze a költészet más eszközökkel dolgozik. Verstechnikai-nyelvi és képi eszközei szerteágazó. Rendkívül finom árnyalatokban gazdag. Képvilága felöleli a táj, a természet szépségét, az élet furcsaságait, az idő múlásának törvényszerű, de szomorú mivoltát. Nála leginkább az évszakokkal halad előre. Ugyanakkor a bensőséges érzések távolba nyúló hatását is plasztikus kifejező erővel láttatja. Allegorikus kifejezésmódjával tapintatosan érinti a személyes lelki világot, s az idő előre haladtával egyre inkább lecsendesedő szenvedélyekről ad számot. Kontrasztjai feszítik az emlékezés folyamatát. A pogányság és szentség, a pillanatnyiség és ősiség új és új költői aspektusokról tanúskodnak.

Nyelvi kifejezőeszközei jó megfigyelő képességgel párosulnak. Gyakoriak verseiben a szakkifejezések, amelyek különösen igénylik a jó megfigyelőképességet, de akár egy-egy szakma lényegi sajátosságainak ismeretét is. Fontosak írásaiban a tárgyi kellékek, amelyek gyakorta táj jellegűek, a képzelet mozgását igyekeznek fenntartani. A hangulatfestést leginkább a szóhangulattal éri el.

Lelki megnyilvánulásaiban sűrűn fordulnak elő bibliai metaforák – a belső vívódások kifejezésére alkalmas képeket szerepeltet. A büntudat mindig ott munkál képzeletvilágában, de a közösségre érvényes büntudatot is sajátjaként éli meg. Neologizmusai gazdag képzelőerőről és kiváló nyelvészeti ismeretről tanúskod-

nak. Új szavak, tömörítések, névszóképzés, igésítés, kétértelműség, párhuzamok, ellentétek és a szóképek ezernyi változata teszi verseit feledhetetlenné. A nüansznai árnyalatokat úgy képes megjeleníteni, mint aki a természeti édent a legapróbb részletekig ismeri, és a szavakat megtalálja hozzá.

Elmesélte, hogy sokszor mennyire küzd egy-egy jó kifejezés rátalálásáért. Mindent a maga valóságában akart érzékeltetni, és mindent az anyanyelv szivárvány erejű szókincsével igyekezett megjeleníteni. A szórendnek is fontos szerepet tulajdonított. Közbevetései, zárójelbeni megjegyzései olykor sokatmondóbbak, mint maga a kifejezendő gondolat. A mélységet és magasságot a tereptárgyak hangsúlyozzák. A távolság, a horizont viszonylagos – olykor a képzeletben folytatódik.

Köteteiben központi helyet foglalnak el az ünnepek – akár az évszakok, ezek is az idő múlását érzékeltetik, az intervallumok pedig a rendszerszerűséget hivatottak kifejezni. minden kötetében ott van a hazatérés toposza. Van, amikor a csendes idillt, bensőséget fejezi ki, máskor pedig a tékozló fiú visszatérése erősebb indíttatás. A színekkel való érzékítés is sajátos eszköze. A nézőpontváltások alátámasztják azt a gondolatiságot, amely verseiben a személyes és közösségi lét egybeolvadását segíti elő a képi megoldások Maya-fátylán keresztül.

„Cseh Károly képrendszere olyan távlatokat nyit, hogy nem hagy minket elkényelmesedni, működésbe hozza képzelőerőnket, és ezt úgy teszi, hogy jeleket, nyomokat hagy maga után, hogy minél jobban beavatottá válhassunk.” (P. Gy.: Bujdokló lélek – recenzió)

Verseiben gyakran visszatérő gondolatkörök szerepelnek. Elszomorítja a megváltás lehetőségének hiánya, az értékválság. Szeretne megmutatni mindent, ami megőrzésre méltó. „Ideje volna/ forrást keresniünk, mint a régieknek.” (Augusztus Delelőjén) A *Cantata Profana* visszhangzik bennem. Köteteiben egyre gyakoribbak az élet végességének tudatosulása, az emberi test korlátainak legyőzhetetlensége. Keserűen vette tudomásul, hogy olykor a barátnak hitt emberek júdási áruháza minden lelki mozzanatába beleivódtak.

Újra előtérbe kerülnek a régi személyes mozzanatok. Megpróbálom visszaidézni a bogácsi strand felhőtlen világát, a családi összejöveteleket szülőfalujában, amelyekről nagy-nagy szeretettel áradozott, ha szóba kerültek. Látom, ahogy a költői esteken, őszinte megbecsüléssel méltatta pályatársai írásait. Szemem előtt lebeg egy közös nyári találkozásunk Reginával, aki Litvániából jött el Budapestre. Ahogy rendezgetem emlékeimet, rálelek a hozzám írt levelekre, képeslapokra. Az üdvözlőlapok maguk is költői megnyilvánulások. a vidéken élő ember tiszta, természetközeli megnyilvánulásai. (Pl. „Küldöm – időmértékes szívdobogású – koratavaszi versemet.” (képeslapról).

Egyik levelét olvasgatva jutott eszembe, hogy egyszer elmentünk Kőbányára Sutarski Konrádhoz, aki ezidő tájt a Lengyel Kulturális Intézet igazgatója. Micso-

da kincseket láttunk ott! Konrád szívélyesen fogadott minket, és az éppen akkori kiállításon végigkalauzolt bennünket. Zsűrítettünk is együtt egy országos nyelvi versenyen egy középiskolában.

Vonatzakatolás – tiszta tájak melletti nagy levegővételek ragadnak magukkal. A békés csend, a tél érintetlen szűzhava még ma is megérint, mikor verseiből felém lobog a régi emlékek sokasága. Szoborként várakozó őzpár – egyik kedvenc képem – szelíd szemeiben az ő lelkét látom megnyílni. Mindig úton volt, életmódjává vált a vonatozás. az ország legkülönbözőbb pontjaira vitte el költészetének szellemi ajánlékát. Örömmel tett eleget, minden felkérésnek nem kímélve erejét, egészségét.

Tíz év távlatában úgy érzem, életműve gazdagítja irodalmunkat és a szépségre szomjazó lelket. Egyedi képalkotási technikája magával ragadja a verseit olvasó érdeklődők fantáziáját, úgy írt, hogy szinte a megszületés pillanatát is közvetíti. Színei, természeti hangjai, pillanatai belém ivódtak, szinte szomjazom az új képi hatásokat. Megtorpanok, hisz ez már a múlt, már nem történhet meg a folytatás.

Mi maradt belőle? Kabátja, kalapja, írógépe és egyéb használati tárgyai, amelyek a borsodgeszti könyvtárban kiállításra kerültek, Megmaradtak levelei, melyek baráti kapcsolatainak nélkülözhetetlen velejárói. Ami a jövőre nézve múlhatatlan, a versek csoda-világa, melyből sugárzik a szeretet-és szépségvágy és a tisztaság hirdetése. Mindig fölsejlenek intelmei, visszhangzik útegyengetése, támaszként nyújtott segítőszándéka. Befejezésül álljon itt egy részlet utolsó, nekem írt leveléből, és utolsó kötetének (*Nagypénteki nyár*) epilógikus négy sora.

„Hálásan köszönöm, hogy hiányomban is elvállalod a kötetem bemutatását! Sajnos az egészségem meg az útviszonyok nem teszik lehetővé, hogy ott lehessenek, de Laciékat, Baranyi Ferit, a fordító hölgyet meg a többi jóembert is szívből köszöntöm. Add át nekik kérlek! Tudd/ tudjátok Barátném/ barátaim, hogy a köszöntésben is oly sokat gondoltam rátok, jószágotokra, hogy szinte ott is jelen voltatok. Szomorú időket élek mostanában, túl a „szíves” dolgokon is e „se pénz, se p(énz) osztó” világban még a múzsák sem látogatnak...

...mindent köszönök, sok puszi: Karcsi

És a vers:

Megtérő

Kerék Imrének

*Télbe völgyell időnk, fehér az alja.
S mint Brueghel visszatérő vadászai:
kezdünk már sorjázva alászállani,
egy más századba hazafelé tartva.”*

2023. január 10.